

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

חמדת ימים HEMDAT YAMIM

פְּרֻשַׁת הַשָּׁבוע בַּהֲר־בְּחֻקוֹתֵי תַשְׁפִּי

מלחמה בעמלק, יש גבולות? (חלק ב)
הרב יוסף כרמל, ראש כולל 'ארץ חמדה'

"כל מי שנעשה רחמן במקום אכזרי סוף שנעשה אכזרי במקום רחמן" (קהלת רבה (וילנא) פרשה ז, טז).
כך לימדנו רבי שמעון בן לוי (החברותא של אליהו הנביא, עיינו ירושלמי תרומות פ"ח ה"ד) וכך הדגשנו בדברינו **לפרשת אמור, בשבוע שעבר**.
בהדרגה זו רמוז גם שאין להתאכזר אפילו על האכזרים. אכזריות היא מידה מגונה, תמיד.
לפני שנמשיך לחפש היכן מצאנו רחמנות גם לגבי עמלקים, נביא מקור העוסק באדומים. נזכיר כי עמלק הוא צאצא של עשיו אבי אדום.
אמציה מלך יהודה (דודו של הנביא ישעיהו, ע"פ חז"ל) ניצח את האדומים, בקרב שהתרחש דרומה לים המלח, שם עובר גבול ארץ אדום.
במלחמה זו צבא יהודה היכה את צבא אדום והרג עשרת אלפים חיילים מבני שעיר. כיוון שבני אדום איימו על ממלכת יהודה וסיכנו אותה, אין כל תביעה כנגד אמציה על תוצאה זו של המלחמה. ההיפך, יש לשבח. צבא יהודה תפס עוד עשרת אלפים שבויים בסיוע המלחמה. הכתוב מספר מה עלה בגורלם: "וַעֲשֶׂתָ אֲלֵפִים חַיִּים שְׁבוּ בְּנֵי יְהוּדָה וַיְבִיאוּם לְרֹאשׁ הַסֶּלַע וַיִּשְׁלִיכוּם מֵרֹאשׁ הַסֶּלַע וְכֻלָּם נִבְקְעוּ" (דבה"ב כה, יב). על פי המדרש, אכזריות זו גרמה, בסופו של יום, לחורבן בית ראשון ולגלות: "באותה שעה אמר הקדוש ברוך הוא לא גזרתי מיתה לבני נח אלא בחרב (במלחמה) ואלו וַיְבִיאוּם לְרֹאשׁ הַסֶּלַע וַיִּשְׁלִיכוּם מֵרֹאשׁ הַסֶּלַע וְכֻלָּם נִבְקְעוּ, באותה שעה אמר הקדוש ברוך הוא מה אלו עושים כאן יגלו, כיון שחטאו גלו וכיון שגלו התחיל ירמיה מקונן עליהם אֵיכָה יִשְׁבֶּה כְּדָד הַעֵיר רַבְתִּי עִם...".
(איכה רבה (וילנא) פתיחות סימן יד).

נציין כי אכזריותם של האדומים, שנודעו גם כסוחרי עבדים, מודגשת מאוד בתנ"ך, וגם כלפיהם אין להתאכזר.
ננסה לברר, האם גם במלחמה נגד עמלק מצאנו צד של רחמנות ובאילו תנאים?
התורה מצווה עלינו: "כִּי תִקְרַב אֶל עֵיר לְהִלָּחֵם עָלֶיהָ וְקִרְאתָ אֵלֶיהָ לְשָׁלוֹם" (דברים כ, ז).
רש"י במקום מגביל הלכה זו "כי תקרב אל עיר - במלחמת הרשות הכתוב מדבר", אבל במלחמת מצווה אין חיוב לקרא לשלום קודם יציאה למלחמה.

רמב"ן במקום חולק על רש"י וכותב: "אבל קריאת השלום אפילו במלחמת מצוה היא, שחיבים לקרא לשלום אפילו לשבעה עממים, שהרי משה קרא לשלום לסיחון מלך האמורי, ולא היה עובר על עשה ועל לא תעשה שבפרשה".
הלכה למעשה, הרמב"ם (שקדם לרמב"ן) פוסק חד משמעית: "אין עושין מלחמה עם אדם בעולם (כולל עמלק) עד שקוראין לו שלום. אחד מלחמת הרשות ואחד מלחמת מצוה, שנאמר כִּי תִקְרַב אֶל עֵיר לְהִלָּחֵם עָלֶיהָ וְקִרְאתָ אֵלֶיהָ לְשָׁלוֹם" (מלכים פ"ו ה"א).
התנאים לשלום:

א. קבלת שבע מצוות בני נח, שמשמעותן העיקרית היא קבלת הכללים הבסיסיים של התנהגות אנושית כמו איסור רציחה, איסור פגיעה ברכוש הזולת, הכרה בקדושת המשפחה שמשמעותה איסור גם על בעלי שררה וכוח לקחת את נשותיהם של החלשים. קבלת מרות של מערכת משפטית שדנה עוברי חוק על פי עקרונות צדק. מי שמקבל על עצמו שבע מצוות בני נח הופך להיות "גר תושב" (לא נעסוק בגיליון קצר זה בשאלה אם נוהג היום דין "גר תושב").

ב. הכרה בבעלות הלאומית של עם ישראל על ארץ ישראל והכרה בשלטון הישראלי, מכל הבחינות הציבוריות, שבאות לידי ביטוי בעיקר בתשלום מיסים על פי חוק. אין בהכרה זו סתירה לבעלות של אנשים פרטיים על מה ששייך להם כפרטים והאיסור לפגוע בזכויותיהם.

בפשטות, מי שנכנס תחת ההגדרה של "גר תושב" יכול להתקדם ולהפוך גר צדק, שמשמעותו קבלה לכלל ישראל משתי הבחינות "עַמּוּן עַמִּי וְאֶלְהֵיָי אֶלְהֵי" (רות א, טז) - הלאומית והתורנית. לכן, אין זה פלא שגם בהלכות גירות נוקט הרמב"ם בלשון הכי כללית: "כל העכו"ם כולם כשיתגיירו ויקבלו עליהן כל המצוות שבתורה... הרי הן כישראל לכל דבר שנאמר 'הקהל חוקה אחת יהיה לכם' ומותרין להכנס בקהל ה' מיד... " (איסורי ביאה יב, ט). אין יוצאים מן הכלל.

אנו מפעילים את מידת הרחמים גם כלפי העמים שנצטוונו להילחם בהם מלחמת חורמה, ומציעים להם שלום.
בשבוע הבא נוכיח את שיטת הרמב"ם והרמב"ן, גם ממקורות אחרים, בכתוב ובדברי חז"ל.

נתפלל כי הקב"ה ישלח רפואה שלמה לכל הפצועים, נחמה לכל משפחות הגיבורים, עזרה לניצחון על כל האויבים ואחדות לכל חלקי האומה.

(לשיעורי הרב יוסף כרמל ביוטיוב)

לְעֵי לֵוִי זְשֵׁמַת		הרב משה מרדכי ארנייד		לע"נ הנופלים במערכה להגנת המולדת הלי"ד	
הרב ד"ר ג'רי האכבוים	פרופ' ישראל ושלומית אהרוני	מר משה וסרצוג	הרב יהושע רוזן	הרב ישראל רוזן	הרב שלמה מרזל
י"ח באדר ב' תשפ"ב	י"ד בכסלו תשפ"ג / ט' בחשוון תשפ"ו	כ" בתשרי תשפ"א	ט"ו באדר א' תשפ"ב	י"ג בחשוון תשע"ח	י" באייר תשע"א
מר שמואל וגבי אסתר שמש	הרב נפתלי צבי יהודה בר אילן	הרב ראובן וחיה לאה אברמן	הרב יצחק וגבי נעמי טרשנסקי	ר' שמואל וגבי רבקה ברנדמן	ר' שמואל וגבי רבקה ברנדמן
י"ז בסיוון / כ' באב	מנחם אב תשפ"ד	ט' בתשרי תשע"ו / כ' בתשרי תשפ"ב	מר יצחק וגבי נעמי טרשנסקי	ט"ז בטבת תשפ"ג / ח' באייר תשפ"א	ט"ז בטבת תשפ"ג / ח' באייר תשפ"א
הרב אשר וגבי סוזן וסרטיל	ר' מאיר וגבי שרה ברכפלד	הרב שמואל כהן	מר יצחק וגבי נעמי טרשנסקי	הרב יוסף מרדכי שמחה שטרן	הרב יוסף מרדכי שמחה שטרן
ט' בכסלו / ט"ז אלול	(שרה - ט"ז בטבת תש"ף)	שבט תשפ"א	כ"ח באדר תשפ"א / י"ד אדר ב' תשפ"ד	כ"א באדר א' תשע"ד	כ"א באדר א' תשע"ד
ר' אליהו כרמל וגבי מלכה טויבע כרמל	ר' אברהם ומרת גיטה קליין	מר זליג וגבי שרה ונגרובסקי	מר זליג וגבי שרה ונגרובסקי	דוד צבי טרשנסקי בן יצחק ונעמי ז"ל	דוד צבי טרשנסקי בן יצחק ונעמי ז"ל
ח' באייר תשע"ו / י"א במנחם-אב תשס"ט	י"ח באייר / ד' באב	כ"ה בטבת תשפ"ב / י' בתמוז תשע"ד	כ"ה בטבת תשפ"ב / י' בתמוז תשע"ד	נלב"ע כ"ח באייר	נלב"ע כ"ח באייר
גבי ג'ולי קושיצקי	גבי מירה קושיצקי	מר שמואל רוזנהק	מר יחזקאל צדיק	מר אלישע בן רבקה	מר אלישע בן רבקה
י"ט באדר ב' תשפ"ב	כ"ב בסיוון תשפ"ג	ו' באייר תשע"ג	י"א באייר תשע"ו	וגבי שושנה בת שרה	וגבי שושנה בת שרה

ארץ חמדה, ע"ר Eretz Hemdah

רח' ברוריה 2, ירושלים 91080 Bruriya St.,

WWW.ERETZHEMDAH.ORG / Tel: 02-5371485 / info@eretzhemdah.org

חמדת שנת השבע

הרב בצלאל דניאל – ראש תוכנית "מורנו" מבית 'ארץ חמדה'

לע"נ מורנו הרב ארנרייך זצ"ל, ממנו למדנו להרגיש את הסברא ולהתרגש מהבנת התורה

מה עניין שמיטה

לכבוד פרשת "מה עניין שמיטה אצל הר סיני", זו הזדמנות להיזכר בעומקים בהם זכינו [בעיון במצוות השביעית](#).

בספרא מובאות שתי דרשות שונות המחייבות את כילוי פירות השביעית בשלב מסוים:

- א. "ולבהמתך ולחיה אשר בארצך" – לרוב החיות אין אפשרות לאגור את הפירות לטווח ארוך. הבהמה, החיה תחת השגחת האדם, זוכה ליתרון על פני החיות, מפני שהאדם מסוגל לאגור עבורן את הפירות. הפסוק קובע שאכילת הבהמות והחיות תהיה שווה. אם כך, כאשר הפירות כלים לחיות, יש לכלותן אף מן הבהמות.
- ב. "מן השדה תאכלו את תבואתה" – יש לאכול את פירות השביעית "מן השדה" בדווקא, ולא "מן המחסן" (או "המקפיא" וכדו'). חז"ל מבינים שכל עוד ניתן לאכול מן השדה, אין מניעה לאכול אף מן המזווה. אך כאשר הפירות כלים מן השדה, יש לכלותן אף מן הבית.

מן הסוגיה במסכת יומא (דף פג.) משמע שיש איסור עשה דאורייתא לאכול את פירות השביעית אחר הביעור.

הסמ"ג כותב שיש מצווה "והייתה שבת הארץ לכם לאכלה" – המצווה אינה בעצם אכילת פירות השביעית, אלא באכילתן באופן ובתנאים הנכונים.

הר"ש סירילאו אומר שהמצווה היא "מן השדה תאכלו את תבואתה". לא ברור אם כוונתו שיש מצווה ממש באכילת פירות השביעית, אלא שיש לאכלם בצורה הנכונה, או שמא כוונתו שהאדם שאכל אחר הביעור בחר באכילה האסורה ולא באכילה המותרת.

בספר תוספת יום הכיפורים מבאר שאכילה אחר הביעור היא פגיעה בציווי "ולבהמתך ולחיה אשר בארצך תהיה כל תבואתה לאכול".

נראה שדבריו מבוססים על הרמב"ם, שבהלכות שמיטה (פרק ז הלכה א) מבסס את חובת הביעור על פסוק זה.

הפני יהושע אומר שהרמב"ם רק הביא את דרשת חז"ל, אך מכך שלא מנה את חובת הביעור כאחת ממצוות השמיטה עולה שהוא סובר שחיוב ביעור פירות השביעית הוא מדרבנן, ולא מן התורה.

הגר"ז מציע אחרת בשיטת הרמב"ם: חובת הביעור היא חלק מתנאי האכילה. אין "מצווה" לבער פירות שביעית, וגם אין מצווה לאכול את פירות השביעית. יש אפשרות לאכול את פירות השביעית בטווח זמן מסוים. אכילה לאחר מכן פוגעת בעיקרון של השביעית.

הרמב"ם מונה את החובה "לשמוט את (היבול) שתוציא הארץ". חלק מהשמטה זו כוללת את טווח הזמן הזה. לכן אין מצווה נפרדת לבער את פירות השביעית.

מן הדברים עולה שגם הראשונים חלוקים בשאלה איזו דרשה היא המרכזית. בכדי להבין את הדברים אל נכון, יש להשתדל ולנסות

להבין את משמעות הדרשות. אם נדקדק בדברים, יתברר שיש לפנינו שתי דרשות שמכוונות לשתי אמירות שונות לחלוטין:

הדרשה הראשונה אומרת שלשביעית יש מרכיב חברתי. אחת לשבע שנים אין יתרון של אדם אחד על משנהו. כולם אוכלים יחד, אין בעלות לשדות, וגם לעשיר אין אפשרות לאגור פירות עבור משפחתו ובכך לזכות ליתרון באכילת פירות השביעית. התורה ממשיכה את העני לחיה, החי מיום ואין לו אמצעים לאגור לטווח ארוך, ואת העשיר לבהמה, החוסה בצילו של האדם, בעל היכולת, לשמור את היבול להמשך. באה התורה וקובעת כי בשמיטה אנו נדרשים ליצור שוויון חברתי. ברגע שאכילת הפירות מבוססת על יכולת השימור של חלק מהחברה, הם נדרשים לעצור את האכילה.

הדרשה השנייה מתייחסת לאכילה מהשדות, ללא קשר לשאלת השוויון הכלכלי. גם אם נקנה מקררי ענק לכולם (כולל הבהמות), יהיה אסור לאכול את הפירות ממאגרי המזון אחר כשאין פירות בשדה. מדוע? מפני שבשמיטה הקב"ה מזכיר לנו שהארץ שלו, וכולנו אוכלים

"מן השדה" – מתוך ידו הרחבה. כמובן שאנו תמיד אוכלים מידו הרחבה של הקב"ה, אך בשמיטה אנו משנים את המערכת הכלכלית בכדי להעצים את החוויה, ומתוך כך נזכור תמיד שאנו אוכלים מתוך ידי הקב"ה.

נניח שהקב"ה מזמין את כל העולם לבופה גדול. כמובן שאין לו קפידה אם אדם ימלא צלחת ויאכל, במקביל לסעודה, בגינה הסמוכה, וכדו'. לכן, כל עוד פירות אלו נמצאים בשדה, גם האכילה בכל מקום¹ נתפסת כאכילה מאותו שלחן ערוך אליו הקב"ה הזמין את עמו.

אך ברגע שהבופה מתקפל, אין אפשרות לשמור אוכל להמשך, מפני ששמירת האוכל פוגעת בתודעה של האכילה ישירות מתוך ידו. אם נסכם: הדרשה הראשונה מתייחסת למרכיב החברתי של השמיטה, ואילו הדרשה השנייה מתייחסת למרכיב בו השמיטה מזכירה לנו "כי לי הארץ".

יתכן ושאלה זו עומדת בבסיס מחלוקת ראשונים גדולה כיצד יש ליישם את הביעור:

במשנה מפורש שבעת הביעור ניתן לקחת שלוש סעודות, וישנה מחלוקת תנאים לגבי אכילת הפירות אחר הביעור. מהגרסאות השונות עולות שלוש שיטות: א. מותר לכולם לאכול אחרי הביעור. ב. רק לעניים מותר לאכול אחר הביעור. ג. אסור לכולם לאכול אחר הביעור.

הרמב"ם ורש"י אומרים שלוקחים מזון שלוש סעודות, דהיינו מזון לאותו היום, ולאחר מכן יש לגרום לפירות לא להיות ראויים למאכל לעומתם בעלי התוספות והרמב"ן אומרים שאחרי הביעור יש להפקיר את הפירות, ובכך לאפשר לכולם לזכות בפירות.

לכאורה ניתן לבסס את המחלוקת על שני הכיוונים הקודמים:

ככל ונבין שאנו אוכלים משלחנו הרחב של הקב"ה, לכאורה ברגע ששלחן הזה התרוקן, אין הצדקה להמשיך לאכול.

אך אם המטרה היא ליצור שוויון חברתי, את זה ניתן לעשות באמצעים מלאכותיים. כלומר: לשוב ולהפקיר את הפירות לכל, וכך לשחזר את מצב השמיטה. לפי בעלי התוספות והרמב"ן פעולה זו מאפשרת לשוב וליצור את אותו השוויון, ולכן הפירות נעשים מותרים שנית באכילה.

בפרשיות אלו אנו מסיימים את ספר ויקרא. הספר כולו נמצא במתח בין קודש הקודשים ובין מצוות בין אדם לחברו. מצד אחד מתמקד מאוד ב"אדם כי יקריב מכם קרבן", ומאידך מפרט את "ואהבת לרעך כמוך" לפרטי פרטים. הספר מסיים בעיסוק במצווה בה ניתן

לזהות את שני הדברים כאחד: תשומת הלב לכך שבסופו של דבר כולנו שווים לפני המקום, וכולנו אוכלים, תמיד, מתוך ידו הרחבה.

¹ בכל מקום בארץ. מתוך ההבנה הזאת עולה השאלה אם מותר להוציא את פירות השביעית לחו"ל, ואכמ"ל.

שו"ת במראה הבזק

(מתוך ח"א)

Quito, Ecaudor

קיטו, אקוואדור
אב, תש"ן

האם בעל שהתיאש מלמצוא את אשתו שטבעה במים שאין להם סוף, ינהג אבלות

שאלה

חלק ממדינת אקוודור הוא קבוצה של איים מפורסמים שנקראים GALAPAGOS. תיירים מכל העולם וכמובן, ביניהם יהודים, מגיעים לשם ושטים בין האיים בכל מיני אוניות. בחודש אוקטובר קרה אסון ואנייה קטנה התפוצצה, נשרפה, וטבעה. בין הנעדרים אישה יהודיה. הבעל התיאש מלמצוא גופתה לאחר יומיים, עקב כמה וכמה סיבות. עומק המים, חום האש אחרי הפיצוץ, השערתו שהיו מיד לאחרי הפיצוץ גם גזים רעילים. יותר מזה, אשתו ישנה בחלק התחתון של האנייה – ולקחה תרופות להרדמה ערב האסון – (שקרה באישון לילה). הוא משער שהיא אפילו לא התעוררה אלא טבעה תוך שינה. יש לציין שהמים הם מי הים PACIFIC ייתכן שהם נחשבים מים שאין להם סוף. בכל זאת, פסקתי שהשבעה יתחיל עם קריעה אחרי יאוש הבעל.

מה הם השיקולים להבא במקרים דומים, ר"ל?

תשובה

מי שטבע ר"ל וגופתו לא נמצאה, נפסקה הלכה שיש להתחיל לנהוג עליו אבלות מהרגע שהתיאשו מלמצואו¹. ואע"פ שהשו"ע פוסק כך דווקא במים שיש להם סוף², היינו, משום שבגבר נשוי יש להימנע מאבלות אם טבע במים שאין להם סוף³, מפני שאין מתירים אז את אשתו⁴. ואם יתאבלו יש לחשוש לתקלות בעתיד (כגון: שיעידו עליו שמת, מתוך זה שישבו עליו שבעה).

אבל כשהנעדר הינו רווק, או כבנדון דידן שהאישה היא הנעדרת, סוברים רוב הפוסקים שיש להתאבל⁵, שכן חשש לתקלה בדבר שבערוה אין כאן⁶. והסיכוי האמיתי להיותו בחיים הוא אספיק, בפרט במקרה המדובר שהאישה ישנה תחת השפעת סמי שינה.

¹ טור ושוי"ע יו"ד, סי' שע"ה, סעיף ז'.

² כל אגם שאין יכולים לראות אנשים העולים ממנו בשפתו השנייה מחמת המרחק – נחשב כמים שאל"ס.

³ שו"ע אבן העזר, סי' י"ז, סעיף ה'. שו"ע יו"ד, סי' שע"ה, סק"ז.

⁴ משום חומרא דאשת איש, וזוהי חומרא דרבנן דמדאורייתא יש כאן חזקת מיתה וע"י שו"ת משכנות יעקב, חלק אבן העזר, סי' ח'.

⁵ פתחי תשובה בסי' שע"ה, מביא כמה פוסקים. וראה גם ילקוט יוסף חלק ז', עמ' רל"ז-רל"ט, הפוסק כן.

⁶ ואע"פ שאם יש לאישה אחות פנויה יש לשאול שאלת חכם אם להתירה לבעל הנעדרת, מ"מ זהו חשש הרבה יותר רחוק, מאשר שאלת העגינות של אישה שבעלה נעדר.

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,
הרב משה ארנרייך הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

גם אני מאשר:
הרב שאול ישראלי

ארץ חמדה – קישור לשו"ת במראה הבזק באתר

ניתן ליצור קשר עם הכותבים דרך: info@eretzhemdah.org

החייל, איתמר חיים בן ציפי ציפורה		מתפללים לרפואתם השלימה, בתוך שאר חולי עם ישראל:			
שמואל בן ברוריה	ניר רפאל בן רחל ברכה	חנה בת אוריה	חנה בת אוריה	טל שאול בן יפה	טל שאול בן יפה
רות צפורה בת חנה	ישי בן מרים	הילל בן תמר שפרה	מיכאל אלכסנדר אברהם בן שרה מלכה	דוד בן רחל	דוד בן רחל
מאירה בת אסתר	הילה צפנת בת שרה טובה	עודד בן חיה	נעם בן שלומית	משה בן רחל	חווה ראנלה בת פיילא
שלמה בן שולמית	ר' יצחק בן בריינדל גיטה	מינדה לאה בת ליפשה	משה בן אסתר חיה	רבקה בת שרה בלה	רבקה בת שרה בלה
שלמה בן ביילא	חיים מרדכי פרץ בן אסתר מילכה			נבו בן פריבה	נבו בן פריבה